

samme tid vil informere og lægge op til debat om, hvad der fremover kan tænkes af ændringer i det new zealandske politiske system.

Sagen er nemlig, at det jo ikke kun er et valgsystem, der ændres. Partisystemet vil givetvis også blive ændret væsentligt (og det er allerede ved at ske), og dermed vil regeringsdannelsen også få en anden karakter. Partierne vil begynde at agere anderledes, og det vil få konsekvenser for deres samspil med embedsmændene (som derfor også vil agere anderledes), med interessegrupperne og med medierne.

Også partiernes og parlamentarikernes brug af udvalgssystemet vil ændre sig, i hver fald efter forskergruppens mening. Det er dog måske mere usandsynligt - hvorfor skulle de ikke bare fortsætte den almindelige parlamentariske politik der?

Hvis resultatet af alle ændringerne - ikke nødvendigvis nu, men senere - bliver, at mindretalskoalitioner bliver lige så almindelige som i en række andre lande med forholdstalsvalg, kan man så i New Zealand lære noget af erfaringerne i disse andre lande, som så naturligvis bliver vigtigere at studere end det Tyskland, som man hentede valgsystemet i? Det har fået gruppen til hyppigt at inddrage institutionelle elementer fra de skandinaviske lande, og bogen bliver derfor - måske til dels utilsigtet - et spændende oplæg til en komparativ undersøgelse af New Zealand „før og efter“ og af New Zealand efter MMP sat over for ét eller flere af de skandinaviske lande.

Det er dog ikke bogens primære ærinde. Den vil først og fremmest diskutere den umiddelbare fremtid i new zealandsk politik, og det gør den relevant, fagligt velfunderet og interessant - også selv om dens brug af navne og eksempler kræver nogen tålmodighed og mere kendskab til new zealandsk politik end de fleste poli-

tologer og politikere i denne del af verden har.

Men den er bestemt værd at læse alligevel dels for sin introduktion til ændringerne væk fra *Westminster*-modellen, dels for sin insistens på, at man må anlægge et helhedssyn, når man diskuterer konsekvenser af institutionelle forandringer.

Jørgen Elklit
Institut for Statskundskab
Aarhus Universitet

Mai Palmberg och Per Strand, *Sydafrika - en regnbågsnation föds*, Afrikabiblioteket 5, Uppsala: Nordiska Afrikainstitutet, 1995, 241 s., SEK 200,00.

Den fantastiske og bevægende udvikling i Sydafrika fra begyndelsen af 1990 til maj 1994 - symbolsk afgrænset af Nelson Mandelas løsladelse i februar 1990 og hans indsættelse som landets nye præsident 9. maj 1994 efter valgene i slutningen af april - er efterhånden blevet behandlet i en del sammenhænge, i bøger, artikler, fjernsynsudsendelser osv.

Mange af disse behandlinger er præget af forfatterens stærke oplevelse af at have været med til - eller i hvert fald overværet - noget historisk afgørende, apartheidens endelige afvikling og starten på noget nyt. Det giver meget af denne litteratur en særlig nerve, som også præger denne bog.

Bogen falder i tre hoveddele, idet Mai Palmberg har skrevet dels om den historiske baggrund, dels om det nye Sydafrikas politik - dvs. efter 10. maj 1994 - medens Per Strand har behandlet forhandlingsforløbet i begyndelsen af 1990'erne og valgene i april 1994. At præsentere den historiske og kulturelle baggrund for

samme tid vil informere og lægge op til debat om, hvad der fremover kan tænkes af ændringer i det new zealandske politiske system.

Sagen er nemlig, at det jo ikke kun er et valgsystem, der ændres. Partisystemet vil givetvis også blive ændret væsentligt (og det er allerede ved at ske), og dermed vil regeringsdannelsen også få en anden karakter. Partierne vil begynde at agere anderledes, og det vil få konsekvenser for deres samspil med embedsmændene (som derfor også vil agere anderledes), med interessegrupperne og med medierne.

Også partiernes og parlamentarikernes brug af udvalgssystemet vil ændre sig, i hver fald efter forskergruppens mening. Det er dog måske mere usandsynligt - hvorfor skulle de ikke bare fortsætte den almindelige parlamentariske politik der?

Hvis resultatet af alle ændringerne - ikke nødvendigvis nu, men senere - bliver, at mindretalskoalitioner bliver lige så almindelige som i en række andre lande med forholdstalsvalg, kan man så i New Zealand lære noget af erfaringerne i disse andre lande, som så naturligvis bliver vigtigere at studere end det Tyskland, som man hentede valgsystemet i? Det har fået gruppen til hyppigt at inddrage institutionelle elementer fra de skandinaviske lande, og bogen bliver derfor - måske til dels utilsigtet - et spændende oplæg til en komparativ undersøgelse af New Zealand „før og efter“ og af New Zealand efter MMP sat over for ét eller flere af de skandinaviske lande.

Det er dog ikke bogens primære ærinde. Den vil først og fremmest diskutere den umiddelbare fremtid i new zealandsk politik, og det gør den relevant, fagligt velfunderet og interessant - også selv om dens brug af navne og eksempler kræver nogen tålmodighed og mere kendskab til new zealandsk politik end de fleste poli-

tologer og politikere i denne del af verden har.

Men den er bestemt værd at læse alligevel dels for sin introduktion til ændringerne væk fra *Westminster*-modellen, dels for sin insisteren på, at man må anlægge et helhedssyn, når man diskuterer konsekvenser af institutionelle forandringer.

Jørgen Elklit
Institut for Statskundskab
Aarhus Universitet

Mai Palmberg och Per Strand, *Sydafrika - en regnbågsnation föds*, Afrikabiblioteket 5, Uppsala: Nordiska Afrikainstitutet, 1995, 241 s., SEK 200,00.

Den fantastiske og bevægende udvikling i Sydafrika fra begyndelsen af 1990 til maj 1994 - symbolsk afgrænset af Nelson Mandelas løsladelse i februar 1990 og hans indsættelse som landets nye præsident 9. maj 1994 efter valgene i slutningen af april - er efterhånden blevet behandlet i en del sammenhænge, i bøger, artikler, fjernsynsudsendelser osv.

Mange af disse behandlinger er præget af forfatterens stærke oplevelse af at have været med til - eller i hvert fald overværet - noget historisk afgørende, apartheidens endelige afvikling og starten på noget nyt. Det giver meget af denne litteratur en særlig nerve, som også præger denne bog.

Bogen falder i tre hoveddele, idet Mai Palmberg har skrevet dels om den historiske baggrund, dels om det nye Sydafrikas politik - dvs. efter 10. maj 1994 - medens Per Strand har behandlet forhandlingsforløbet i begyndelsen af 1990'erne og valgene i april 1994. At præsentere den historiske og kulturelle baggrund for

så omfattende ændringer på kun 40 sider er en ret utaknemmelig opgave, og da især, hvis man gerne vil have alt relevant med. Etniske og kulturelle forhold længe før den første europæiske indvandring, den komplicerede udvikling i det 19. århundrede, *mfecane*, zulurigetets fald, boerkrigene, unionsdannelsen, den sociale og ideologisk spænding i mellemkrigstiden og under 2. verdenskrig, nationalisternes valgsejr i 1948, apartheid, Sharpeville, Soweto og kampen mod apartheid og konflikterne mellem forskellige opfattelser blandt både hvide og sorte.

Man bliver ganske stakåndet af at læse det, og spørgsmålet er vel, om ikke forfatterne havde gjort klogere i at disponere bogen anderledes. Nu er baggrundsafsnittet kort og knapt og netop derfor ikke specielt sammenhængs- og forståelseskabende; både kyndige og ukyndige med hensyn til Sydafrikas udvikling ville utvivlsomt have haft mere glæde af en mere sammenhængsskabende, mere syntesepræget redegørelse for, hvorledes de mange forskellige tråde *måtte* filtrere sig sammen på den måde, de gjorde, og som førte til *National Party's* og de Klerks åbning i begyndelsen af 1990. Pladsen til en sådan mere dybtgående analyse kunne uden større besvær være fundet senere i bogen.

Dette afsnit er som nævnt meget faktisk i sit anlæg. Netop derfor er det uheldigt, at anførte stednavne ikke altid kan findes på bogens kort, og at der ikke er gjort mere ud af at systematisere talangivelserne bedre. Det skal dog medgives forfatterne, at der knytter sig mange problemer til at fremskaffe pålidelige og ensartede statistiske opgørelser for Sydafrika, så det kan måske ikke være anderledes.

Per Strand skriver som nævnt om forhandlingsforløbet og selve valgene. Der er i det store og hele tale om en nyttig og

velstruktureret gennemgang af den komplicerede og langstrakte forhandlingsproces, hvor forfatteren fornuftigt nok anlægger en instrumentel og teleologisk fortolkningsramme, altså ser parternes manøvrer som formålsbestemte, som led i forsøg på at sikre sig det bedst mulige udgangspunkt for den fremtidige situation.

Redegørelsen for valgforberedelserne og selve valgets afvikling er derimod i højere grad præget af Per Strands (og vel også hans medforfatters) oplevelser som internationale valgobservatører i henholdsvis Johannesburg og Cape Town.

Valgets afvikling var præget af mange problemer, som især må forklares med den generelle samfundsmæssige baggrund, den på denne baggrund helt urimeligt korte tid til forberedelserne (fire måneder, hvor man ellers ville have regnet med et år!), interne organisatoriske problemer, som først og fremmest skyldtes uklarhed i det lovgivningsmæssige grundlag, og endelig manglen på kvalificeret personale i det omfang, der var brug for.

Hertil kom naturligvis de planlægningsmæssige problemer *undervejs* i processen, der skyldtes, at regelgrundlaget hele tiden måtte ændres, fordi den politiske situation ændrede sig fra uge til uge, fra dag til dag, og i nogle tilfælde fra time til time. Heldigvis havde IEC mulighed for løbende at initiere ændringer i reglerne for valgets afvikling, men det gav naturligvis også problemer at skulle informere om sådanne regelændringer til alle deltagerne i processen. Vi sagde - kun til dels spøgende - i IEC, at der faktisk kun var én person, der til enhver tid var helt sikker på, hvad regelgrundlaget egentlig var (og hun var ikke sydafrikaner). Manglen på samarbejdsvilje i det omgivende samfund var også i nogle faser udtalt, især i visse dele af landet, hvad

der heller ikke gjorde vort arbejde nemmere. Efterfølgende har det dog været bekvemt for mange - også uden for Sydafrika - at lægge hovedparten af ansvaret for problemerne på IEC. Det har indimellem været ubehageligt - og ikke mindst for formanden, Johann Kriegler - men en konsekvens af at påtage sig denne type opgaver er naturligvis, at man dermed også påtager sig at sidde på øretævernes holdeplads.

Strands fremstilling her er ikke dybtgående, og den bygger ikke på særlig grundig research. En række elementer kunne - og burde, efter min opfattelse - have været fremstillet anderledes, hvis målet var at give en afbalanceret og korrekt beskrivelse af hele valgprocessen.

Som eksempler på elementer, der ikke inddrages, kan nævnes de spegede - men symbolsk betydningsfulde - problemer omkring de fængselsindsattes mulighed for at deltage i valget, den hacker, der kom ind i IECs hovedcomputer, og som var én af grundene til, at resultatopgørelsen måtte starte forfra, eller *Operation Access*, et ganske vellykket forsøg på at tackle problemerne med de såkaldte *no-go areas* - i hvert fald der, hvor det var lettest. Eller forhandlingerne med Viljens Frihedsfront, der sigtede mod at mindske spændingerne på den hvide højrefløj, blandt andet ved at ændre optællingsprocedurerne, således at der kunne fremskaffes mere detaljeret viden på den lokale stemmefordeling, end der ellers var lagt op til. Eller betydningen af, at man på et tidligt tidspunkt havde bestemt sig for et forholdstalsvalgssystem, som utvivlsomt var af selvstændig og positiv betydning for valgprocessens gode forløb. At optællingsystemet i øvrigt var, som det var, for at mindske gennemskueligheden af, hvorledes enkelte landsbyer havde stemt - og dermed mindske risi-

koen for repressalier - er en anden ting, der ofte er blevet overset, når skytset er blevet rettet mod IEC.

Enkelte helt konkrete fejl kan selvfølgelig ikke undgås i en fremstilling som denne, ligesom fremstillingen også nogle steder bliver så kortfattet, at den måske kan misforstås. Et par eksempler: Det var ikke IEC, der fandt på at bruge formuleringen *substantially free and fair* om valget (p. 92), men det var den formulering, loven pålagde os at forholde os til; hovedforklaringen på det beskedne antal ugyldige stemmesedler var nok snarere de meget liberale godkendelsesregler (p. 72); den faktiske spærregrænse i det meget proportionale valgssystem var faktisk mindre end 0,2 pct. af de afgivne, gyldige stemmer (p. 104); og det var ikke IEC, der havde udformet de meget liberale partistøtteregler, der ikke kun tog hensyn til, hvor godt partierne faktisk klarede sig ved valget (som det for eksempel sker her i landet), men som også fordelte halvdel af det samlede støttebeløb før valget, således at partierne på den måde blev stillet mere lige, end de ellers ville være blevet (p. 76).

Bogens sidste del er ligesom den første skrevet af Mai Palmberg. Der er tale om en præsentation og diskussion af en lang række af de centrale *policy*-områder, som det nye Sydafrika stod overfor efter maj 1994. Det betyder i praksis, at det først og fremmest er en diskussion med udgangspunkt i ANC's - og dermed reelt også regeringens - *Reconstruction and Development Programme*, RDP. Der er gennemgående tale om en nyttig oversigt, men den langsomme og problematiske implementering af forslagene i RDP - i det omfang, det overhovedet er sket - betyder naturligvis, at denne del af bogen har en anden karakter end de første to hovedafsnit.

Hermed menes, at der i højere grad er tale om en præsentation og diskussion af intentioner, end der er tale om en analyse af det nye Sydafrikas faktisk gennemførte politik. Anderledes kan det ikke være, men det er nok værd at huske ved læsningen af bogen - det samme gælder i øvrigt med hensyn til den konstitutionelle udvikling, hvor vedtagelsen af den nye forfatning i maj 1996 afklarer nogle af de punkter, der nu henstår mere åbent.

Hovedkonklusion er - i hvert fald for denne anmelder - at de to forfattere har skrevet en bog om tilblivelsen af det nye Sydafrika, der på den ene side afspejler deres betydelige viden og engagement - blandt andet på baggrund af tilstedevæ-

relsen i Sydafrika i en vigtig periode i landets historie - men som på den anden side med fordel kunne have været disponeret anderledes og researchet lidt mere dybtgående.

At den hurtige udvikling i Sydafrika så også betyder, at bogen nu virker lidt uaktuel, er derimod ikke forfatterens skyld - det er en lod, de deler med alle, der skriver om *moving targets*.

Jørgen Elklit
Institut for Statskundskab
Aarhus Universitet
og
Independent Electoral Commission
Pretoria, Sydafrika